

indicates that one of the most controversial is the issue of determining the historical novel as a genre.

According to S. Petrova, its objective evidence are, first, feature images of historical figures and, secondly, the presence of temporal distance between the present reality and the writer portrayed in the book events. The same view is shared by A. Pautkin, who believes that the historical novel are real people, and the stories are based on real events and facts, most significant, fixed in the memory of generations. The main value of this kind of genre is to highlight the past from the standpoint of historical continuity.

S. Andrusiv based his classification on laid ratio of historical fact and fiction and speculation, highlighting investigated within the genre of the following types: historical and artistic; Art History; artistic and documentary. Each group has certain genre type of artistic generalization: first — romantic, second — specifically realistic (which, however, does not contradict to the possibility of using the romantic receptions), the third — the figurative sketch (journalistic).

Despite the clarity of the definitions proposed by S. Andrusiv, the controversy is still obvious. Scoring historical-adventure novel to the first kind of genre — historical and artistic, scholar qualifies Starytsky trilogy

«Bohdan Khmelnytsky» as historical fiction (the second kind for S. Andrusiv also includes works by P. Kulish, O. Storozhenko, and I. Franko). However, historical fiction by Starytsky is considered by many literary critics, as having distinct characteristics of adventure prose that gives grounds to V. Polischuk to note a contradiction regarding definitions proposed by S. Andrusiv.

Analyzing the theoretical conclusions of their predecessors, L. Romaschenko determines the historical novel as one of the varieties of novel genre, not a genre, emphasizing its essential characteristics: artistic reproduction of events remote in time at least for one generation; system of characters, including both real historical figures and fictional characters; modeling of the fiction world from a certain value of the document and author of fiction and speculation.

Generally sharing proposed definition of L. Romaschenko on historical novel and taking typology of historical works by S. Andrusiv as the most convincing to date, we must, however, recognize that they are somewhat schematic, conventional and can not claim to be exhaustive. Finally, like any other classification it is primarily a working reception to highlight the specificity of certain literary phenomena.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2017

УДК 372.882

ДЯЧУК Світлана

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ СТУДЕНТАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ВИДАВНИЧА СПРАВА ТА РЕДАГУВАННЯ»

У статті йдеться про особливості викладання літератури студентам спеціальності «Видавнича справа та редагування», зокрема про вивчення психології творчості в рамках курсів української та зарубіжної літератури. Знання із психології творчості є важливою складовою частиною професійної підготовки майбутніх редакторів.

Ключові слова: психологія творчості; творчий задум; персоніфікація образів; творча уява; інтуїція; натхнення.

Постановка проблеми. У постіндустріальному суспільстві головними продуктами виробництва стали інформація та знання, тому коло завдань, які стоять перед сучасними редакторами, значно розширилося. Сьогодні редактор — це не лише фахівець, що професійно займається редагуванням. Представники цієї професії відповідають за якість подання інформації, її доступність та зрозумілість. Саме професійна майстерність редактора визначає культуру друкованих та електронних видань, інших засобів масових комунікації, а отже, у значній мірі — і культуру суспільства. Тому проблема якісної

підготовки редакторів набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки сучасних редакторів досліджують такі науковці, як М. Тимошик, Н. Зелінська, Е. Огар та інші.

Зокрема, дослідниця І. Побідаш наголошує на важливості дотримання єдності принципів у підготовці навчальних програм для студентів-редакторів. Методологічні аспекти фахової підготовки редакторів перекладних видань вивчають І. Ткаченко, Ю. Косинська. Професійну культуру майбутніх редакторів досліджує Н. Миколаєнко.

© Дячук С., 2017

Майже всі дослідники наголошують на важливості якісного викладання майбутнім редакторам як «класичних» редакторських дисциплін, так і курсів, пов'язаних з різними етапами редакційно-видавничого процесу.

Проте серед досліджень немає ґрунтовних розвідок, присвячених особливостям викладання літератури студентам спеціальності «Видавнича справа та редагування».

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування специфіки викладання літератури (як української, так і зарубіжної) майбутнім фахівцям з видавничої справи та редагування.

Існують суттєві відмінності в методиці викладання літератури (як вітчизняної, так і світової) студентам-редакторам у порівнянні, скажімо, зі студентами-філологами, журналістами тощо. Так, традиційне викладання історії української та світової літератури у вищій школі, як правило, не передбачає детального ознайомлення студентів зі специфікою творчої роботи письменника. Однак для студентів-редакторів украї важливо отримати хоча б початкові знання із психології творчості. Адже майбутні редактори в професійній діяльності матимуть справу з текстами, а будь-який текст (художній, науковий, публіцистичний) є наслідком складної інтелектуальної та психологічної діяльності автора. І глибоке розуміння авторського задуму, усвідомлення мети твору неможливе без докладного знання основ психології творчості.

Головна увага здебільшого приділяється вивченню основних етапів розвитку літератури, характеристики провідних течій, шкіл і напрямів, загальному огляду творчості окремих авторів та аналізу конкретних творів. Так, майбутні журналісти, редактори, вчителі, літературознавці і критики у професійній діяльності матимуть справу із текстами, а будь-який текст (художній, науковий, публіцистичний) є наслідком складної інтелектуальної та психологічної діяльності автора. І глибоке розуміння авторського задуму, усвідомлення мети твору неможливе без докладного знання основ психології творчості.

Психологія творчості — відносно самостійна міждисциплінарна галузь наукових досліджень, що виникла наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. на межі філософії, психології, мистецтвознавства і соціології. Серед зарубіжних і вітчизняних дослідників, що працювали й працюють у цій сфері, — О. Потебня, І. Франко, З. Фрейд, Л. Виготський, М. Ру-

бакін, М. Арнаутов, Б. Грифцов, В. Карпенко, В. Роменець, Н. Зборовська та ін.

Оскільки психологія творчості є предметом дослідження насамперед таких наук, як психологія та філософія, то загальні теоретичні відомості з цього питання студенти мають отримувати передусім від викладачів відповідних дисциплін. Однак більш глибоке й детальне ознайомлення з особливостями творчого процесу, з'ясування різнобічних аспектів психології творчості можливе під час вивчення курсів з історії літератури — як української, так і зарубіжної. На жаль, часто в процесі вивчення літератури викладачі не акцентують увагу на психологічних моментах, пов'язаних із процесом творчості. Під час ознайомлення з біографіями видатних письменників, із текстами класичних творів на конкретних прикладах потрібно досліджувати джерела творчості та природу творчих здібностей, виникнення творчого задуму, розглянути такі питання, як «муки творчості», натхнення тощо. Студенти мають усвідомити, що творчий процес — складне поняття, якому важко дати однозначне й вичерпне визначення, і тим більше неможливо вивести універсальну «формулу», схему, якої повинен дотримуватися автор під час роботи над твором. Однак можна виокремити певні етапи творчого процесу, які в тій чи іншій мірі присутні в роботі більшості письменників.

Важливе місце у творчій роботі письменника посідають *споглядання і спостереження* — це основний матеріал творчості. Є різні способи спостережень: як безпосередні, часто неусвідомлені, так і свідомі та цілеспрямовані (наприклад, вивчення матеріалів, документів). Так, Е. Золя під час роботи над романом «Жерміналь», у якому хотів описати життя вуглекопів та їхню боротьбу за свої права, виїздив у вугледобувні регіони, спускався у шахту, відвідував збори робітників, вивчав документи про робітничий рух. Цінним джерелом спостережень є подорожі, враження від так званої другої професії автора, участь письменника у всіх процесах життя.

Студенти мають усвідомити, що характер спостережень конкретного письменника залежить не лише від конкретного творчого задуму, але й від темпераменту, соціально-політичних поглядів митця. Кожний автор є представником певного соціального прошарку, має власний світогляд, індивідуальні психологічні особливості, тому не все в навколишній

дійсності його однаково вражає і привертає увагу. Один митець підмічає світлі, радісні сторони життя, іншого вражають драматичні моменти. Наприклад, і О. Вишня, і Г. Косинка починали свій творчий шлях приблизно в той самий час (20-ті роки ХХ ст.) і писали на однакову тематику (життя українського революційного села). Але один із цих авторів помічав і, відповідно, висвітлював у творах комічні чи потворні життєві явища, інший звертав увагу на трагізм селянського життя.

Важливий етап творчого процесу — виникнення *творчого задуму*. Задум можна розглядати як початкову загальну схему майбутнього твору, перший шабель творчого акту. Залежно від творчої індивідуальності письменника задум проявляється по-різному: він може визрівати й виношуватися поступово, набуваючи все більш чітких і визначених форм. Скажімо, Й.В. Гете задумав «Фауста» ще у 1772 р., перший великий фрагмент трагедії було надруковано у 1790 р., концепція всього твору склалася лише у 1797–1798 рр., а завершив свій твір Гете лише незадовго до смерті, у 1831 р. Задум може вирости з окремого образу, сцени, виникнути під впливом ідеї, а в ліриці — навіть зі слова, інтонації, ритму. Так, В. Маяковський у статті «Як робити вірші» розповів, що робота над поезією «Сергію Єсеніну» почалася із оформлення певного ритму, «гулу». А задум відомого роману У. Еко «Ім'я рози», як свідчив сам автор у «Нотатках на полях «Імені рози», виник від дивного бажання, що раптом з'явилося у письменника: вбити ченця!

У художній творчості поряд із «муками слова» існують також «муки задуму», пов'язані із пошуками теми, яка є важливою складовою задуму. Наприклад, М. Гоголю, при всьому його таланті, теми «Ревізора» і «Мертвих душ» підказав О. Пушкін.

Для реалізації творчого задуму потрібен поштовх, який би активізував *творчу уяву* письменника. Студенти-редактори мають усвідомлювати відмінність між звичайною уявою та уявою творчою. Перша відтворює життєві явища з усіма випадковостями, вона притаманна всім людям, а от друга проводить певний відбір і зберігає тільки необхідне, характерне; її наявність у людини вже свідчить про певні творчі здібності. На відміну від звичайної, творча уява відтворює не лише те, що було, але й те, що може бути в новому поєднанні. Творча уява — це риса, яка дає письменнику можливість вийти за межі власного досвіду і продовжити

у мрії розвиток життя чи протиставити свій домисел дійсності.

Механізм дії творчої уяви тісно пов'язаний із *асоціативністю мислення*. Творча уява ґрунтується на пам'яті, яка не є чимось хаотичним: у ній діє закон асоціацій. Згідно з ним увесь хаос наших спогадів розподіляється за подібністю чи близькістю в часі та просторі, узагальнюється і «сплітається» в один безперервний ланцюг. Цей ланцюг асоціацій — провідна нитка творчої уяви, матеріал та засіб творення художнього образу. «Багатство асоціацій свідчить про багатство внутрішнього світу письменника», — зауважував К. Паустовський [4, с. 140]. Розвинена здатність до асоціативного мислення — необхідна умова творчості, у багатьох митців це вроджена риса, яка проявляється дуже рано. У «Зачарованій Десні» О. Довженко розповів, що особисто в нього асоціативне образне мислення було добре розвинене ще в дитинстві.

У творчому процесі настає момент, коли в уяві письменника відбувається *персоніфікація образів*: митець починає «бачити» синтезований у його уяві образ чітко, в усіх подробицях. Таке «бачення» вигаданих образів необхідне письменнику для того, щоб вони вийшли максимально переконливими і життєвими. Ю. Яновський, працюючи над романом «Вершники», довго не міг закінчити опис зовнішнього вигляду одного з персонажів — Шведа, поки не «побачив» свого героя, немов живого.

Однак часто письменнику недостатньо просто уявити персонажа. Автор, створюючи образи, ставить героїв у різні ситуації, розвиває їхні характери згідно з життєвими закономірностями і в значній мірі починає перевтілюватися у дійових осіб. Під *письменницьким перевтіленням* розуміють тимчасове максимальне психо-фізичне пристосування особи митця до життя, характеру створюваного ним героя з метою глибокого проникнення в його внутрішній світ. Таке перевтілення, що чимось нагадує акторське, допомагає письменнику знайти точні слова, потрібний емоційний ритм розповіді, щоб передати настрій, жести, думки персонажа, тобто зробити так, щоб створюваний образ пластично постав перед читачем. Тому деякі автори під час роботи над твором розмовляють самі з собою, намагаючись відтворити інтонації дійових осіб, жестикулюють тощо. Г. Флорбер у процесі роботи над романом «Пані Боварі», щоб переконливо описати муки

свої героїні, настільки реалістично уявив собі всі симптоми отруєння миш'яком, що сам почав відчувати їх на фізіологічному рівні!

Саме в моменти перевтілення особливо активно починають діяти так звані стихійні сили творчості, які називають інтуїцією. *Інтуїція* не є творчим актом чи особливим способом пізнання дійсності, це лише один з етапів звичайного пізнавального процесу. Інтуїція — такий тип мислення, коли нами чітко усвідомлюється тільки результат мислительного процесу, а окремі його ланки лишаються ніби поза свідомістю. Тому інтуїцію часто трактують як божественне одкровення, цілком несвідомий процес, несумісний з логікою та життєвою практикою. Розвинену інтуїцію слід вважати виявом вродженого таланту; зрозуміло, що вона може проявлятися в різноманітних галузях науки і мистецтва. Деякі дослідники вважають, що існує особливий інтуїтивний розум, притаманний митцям. Письменницька інтуїція використовує не лише візуальні образи, але й символи, весь досвід, накопичений за історію розвитку мистецтва. «Інтуїція допомагає авторам історичних творів відтворювати не тільки справжню картину життя минулих епох, але самий їх неповторний колорит, відчуття людей, їхню психіку, яка, у порівнянні з нашою, була, звісно, іншою», — писав К. Паустовський [4, с. 127]. Деякі літератори саме завдяки добре розвиненій інтуїції вирішують проблему творчого задуму, знаходять потрібні слова, вдалі сюжетні ходи. Однак за такими інтуїтивними «осаяннями» приховується, як правило, напружена письменницька праця.

Уявлення про творчий процес невіддільне від поняття *натхнення*. Існує безліч визначень цього незвичайного стану і не менше спроб пояснити його природу. Так, ще Платон створив теорію «одержимості», яка варіювалася протягом багатьох століть: згідно з нею натхнення є результатом певного душевного розладу митця. Були також спроби пояснити натхнення втручанням якихось вищих сил, «божественного» чи «диявольського» начала. Більшість письменників визначають натхнення як особливий душевний стан, у якому з'являються сили і бажання писати, при цьому робота над твором просувається легко й неви-

мушено. Великою помилкою деяких творчих особистостей є тривале очікування такого стану, що ніби має з'явитися самий по собі. Насправді є певна складність у входженні письменника у процес роботи, а отже, й у стан натхнення, це потребує іноді значних вольових зусиль. Однак, за свідченням багатьох відомих письменників, натхнення приходить лише до тих, хто наполегливо працює: самого лише таланту часто буває недостатньо. Польський літератор Я. Парандовський зазначав: «Дисципліна завжди була для письменника благословінням. Скільки сил зберігається, якщо в певні години сідаєш за робочий стіл!» [3, с. 130]. Зосереджена праця здатна розвинути природні здібності, викликати приплив творчої енергії. Наприклад, французька письменниця Жорж Санд щовечора сідала за письмовий стіл і працювала до певної години, тоді як її коханий, не менш відомий поет Альфред де Мюссе часом не міг написати жодного рядка, бо перебував в очікуванні натхнення, яке ніяк не з'являлося.

Розглянуті вище основні етапи творчого процесу можна дослідити більш детально на прикладі життя і творчості вітчизняних та зарубіжних письменників у рамках курсів з історії української і світової літератури. Це не лише розширить уявлення студентів про літературний процес, але й допоможе у майбутній професійній діяльності.

Висновки. Отже, у процесі викладання літератури студентам спеціальності «Видавнича справа та редагування» необхідно враховувати професійні потреби цільової аудиторії. Зокрема, надавати знання з психології творчості, яка є важливою складовою редакторської професії. На нашу думку, саме від викладача літератури майбутні редактори мають отримати відомості про психологію письменницької роботи. Розглянуті вище основні етапи творчого процесу можна дослідити більш детально на прикладі життя і творчості вітчизняних та зарубіжних письменників у рамках курсів з історії української та світової літератури. Це не лише розширить уявлення студентів про літературний процес, але й допоможе їм у майбутньому оптимально будувати стосунки «автор — редактор».

Список використаної літератури

1. Арнаудов М. Психология литературного творчества / Арнаудов М. — Москва: Прогресс, 1970. — 656 с.

2. Грифцов Б. Психология писателя / Грифцов Б. — Москва: Художественная литература, 1988. — 464 с.

3. Парандовський Я. Алхімія слова / Парандовський Я. — Київ: Дніпро, 1991. — 373 с.

4. Паустовский К. Золотая роза / Паустовский К. — Москва: Советский писатель, 1983. — 268 с.
5. Роменец В. Психологія творчості / Роме-

нец В. — Київ: Либідь, 2001. — 288 с.

6. Франко І. Із секретів поетичної творчості. — Київ: Радянський письменник, 1969. — 190 с.

С. ДЬЯЧУК

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ СТУДЕНТАМ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ИЗДАТЕЛЬСКОЕ ДЕЛО И РЕДАКТИРОВАНИЕ»

В статье идет речь об особенностях преподавания литературы студентам специальности «Издательское дело и редактирование», в частности об изучении психологии творчества в рамках курсов украинской и зарубежной литературы. Знание психологии творчества является важной составной частью профессиональной подготовки будущих редакторов.

Ключевые слова: психология творчества; творческий замысел; персонификация образов; творческое воображение; интуиция; вдохновение.

S. DYACHUK

PECULIARITIES OF TEACHING LITERATURE TO STUDENTS OF SPECIALTY «PUBLISHING AND EDITING»

The article is devoted to the peculiarities of teaching literature to students of specialty «Publishing and Editing», in particular the study of the creation's psychology in the courses of the history of Ukrainian and foreign literature. The knowledge of the creation's psychology is an important component of the professional training of future specialists — editors.

Key words: the creation's psychology; the creative plan; the personification of the characters; the creative fancy; intuition; inspiration.

S. DYACHUK

PECULIARITIES OF TEACHING LITERATURE TO STUDENTS OF SPECIALTY «PUBLISHING AND EDITING»

Modern editor is a specialist not only professionally engaged in editing. He is a professional whose skill defines culture editor of printed and electronic publications and other mass media, and therefore substantially — the culture of the society. Therefore the problem of quality training of editors is of particular relevance.

The article is devoted to the peculiarities of teaching literature to students of specialty «Publishing and Editing», in particular the study of the creation's psychology in the courses of the history of Ukrainian and foreign literature. The knowledge of the creation's psychology is an important component of the professional training of future specialists — editors. The main stages of the creative process can be investigated in more detail by the example of the life and works of national and foreign writers in the course of Ukrainian history and world literature. This will not only broaden students understanding of the literary process, but also help in future careers.

Unfortunately, often in the study of literature teachers do not emphasize the psychological aspects associated with the process of creation. Studying the biographies of famous writers and reading texts of classic works on concrete examples need to investigate the source of creation and the nature of creativity, the emergence of the creative idea to consider issues such as flour creativity, inspiration and more. Students should realize that the creative process is a complex concept that is difficult to give an unambiguous and exhaustive definition, and certainly can not bring universal «formula» scheme, which must adhere to the author while working on the product.

So, in teaching literature to students of specialty «Publishing and Editing» the professional needs of the target audience must be taken into account. In particular, providing knowledge of the psychology of creativity, which is an important part of the editorial profession. In our opinion, the teacher of literature should obtain information about the psychology of writing. The basic stages of the creative process can be investigated in more detail by the example of the life and works of national and foreign writers in the course of Ukrainian and foreign literature. This will not only broaden student's understanding of the literary process, but also help them in the future build optimal relationships «author — editor».

Стаття надійшла до редакції 08.06.2017